

DOKUMENTACJA PRZYRODNICZA ORNITOLOGICZNA DLA PAKIETÓW PRZYRODNICZYCH W RAMACH PROGRAMU ROLNOŚRODOWISKOWEGO 2007 – 2013

SPIS TREŚCI:

DEFINICJE	2
OGÓLNE INFORMACJE	3
PODSTAWA PRAWNA	3
PŁATNOŚĆ ROLNOŚRODOWISKOWA	4
DOKUMENTACJA PRZYRODNICZA	5
NAJWAŻNIEJSZE TERMINY OBOWIĄZUJĄCE W PROGRAMIE ROLNOŚRODOWISKOWYM	6
METODYKA WYZNACZANIA DZIAŁEK ORNITOLOGICZNYCH (RSO) ORAZ DZIAŁEK ROLNYCH	8
WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTACJI PRZYRODNICZEJ ORNITOLOGICZNEJ	10

DEFINICJE

Działka rolna - oznacza zwarty obszar gruntu o powierzchni nie mniejszej niż 0,1 ha obejmujący jedną grupę upraw. W przypadku Pakietów 4. i 5. działka rolna obejmuje jednolity, wyodrębniony obszar objęty jednym wariantem w ramach tych pakietów.

Działka ewidencyjna - stanowi ciągły obszar gruntu, położony w granicach jednego obrębu, jednorodny pod względem prawnym, wydzielony z otoczenia za pomocą linii granicznych.

Działka RSO – powierzchnia jednolita pod względem obszaru stanowiącego siedlisko lęgowe, z dopuszczeniem zróżnicowania roślinności i warunków wodnych w obrębie działek ornitologicznych jeżeli mozaika różnych siedlisk stanowi w całości obszar lęgowy gatunków ptaków wymienionych w rozporządzeniu rolnośrodowiskowym. W skład działki RSO może wchodzić kilka działek rolnych. Pod warunkiem zachowania jednolitości, jako jedna RSO można traktować powierzchnię złożoną z kilku części położonych blisko siebie, ale oddzielonych strukturami nieużytkowanymi rolniczo o szerokości przekraczającej 2 m (np. drogi, rowy, zadrzewienia itp.), działką należącą do innego rolnika (tylko jeżeli jest nią ciek, rów lub droga).

TUZ – grunt zajęty pod uprawę traw lub innych upraw zielnych naturalnych (samosiewnych) lub powstałych w wyniku działalności rolniczej (zasianych), niewłączony do płodozmianu w gospodarstwie przez okres pięciu lat lub dłużej (wstecz).

Elementy krajobrazu tworzące ostoje dzikiej przyrody - za ostoje przyrody mogą zostać uznane na terenie gospodarstwa np. naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, zagłębienia z roślinnością bagienną, pojedyncze stare drzewa, kępy drzew i krzewów, kępy zakrzaczeń, miedze, torfowiska, źródlika, stosy kamieni śródpolnych. Wymienione elementy proszę traktować jako przykłady. Ekspert przyrodniczy sam może zdecydować jaki element uznać za ostoję dzikiej przyrody.

Uszczegółowienie wymogów – polega na doprecyzowaniu wymogów wskazanych w przepisach rolnośrodowiskowych, które jednak nie mogą wybiegać poza te ramy.

Przykład: Rozporządzenie określa termin koszenia dla wariantu 4.3 od 15 lipca do 30 września. Ekspert może uszczegółowić ten wymóg poprzez wskazanie optymalnego terminu pokosu np. pomiędzy 15 a 30 lipca.

Zaostrzenie wymogów - jest możliwe tylko wówczas kiedy działki objęte dokumentacją przyrodniczą są położone na obszarach prawnie chronionych. Istniejące dla tych obszarów plany ochrony, plany zadań ochronnych, zadania ochronne lub zarządzenia dyrektorów parków narodowych są nadrzędne w stosunku do rozporządzenia rolnośrodowiskowego.

Zalecenia – dodatkowe zabiegi mające na celu zachowanie siedliska we właściwym stanie, które nie są wskazane w rozporządzeniu rolnośrodowiskowym, i które nie stoją z nim w sprzeczności np. oczyszczanie rowów melioracyjnych, budowanie zastawek. Zalecenia powinny być w dokumentacji szczegółowo uzasadnione. Ważne jest poinformowanie rolnika o obowiązku uzyskania odpowiednich zezwoleń na wykonanie zaleceń w przypadku, gdy są wymagane oraz upewnienie się, że nie stoją one w sprzeczności z innymi obowiązującymi przepisami.

PEG (powierzchnia ewidencyjno – gospodarcza) - jednolita płatność obszarowa przysługuje do powierzchni gruntów rolnych nie większej niż maksymalny kwalifikowalny obszar wyznaczony dla działki ewidencyjnej (tzw. PEG) w systemie identyfikacji działek rolnych (LPIS), o którym mowa w przepisach o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności.

Punkt kontrolny – punkt znajdujący się w centrum każdej wyznaczonej działki RSO, w którym w ciągu 10 min wykonuje się liczenie wszystkich gatunków ptaków zaobserwowanych w promieniu 100m. Dla punktu kontrolnego określa się współrzędne geograficzne.

Punkt odniesienia – punkt znajdujący się w obrębie każdej wyznaczonej działki RSO, wyznaczany w celu ułatwienia lokalizacji tej działki w przestrzeni na potrzeby jej przyszłego monitoringu. Dla punktu odniesienia określa się współrzędne geograficzne. Punkt ten może być tożsamy z punktem kontrolnym.

Właściwy stan ochrony siedliska przyrodniczego - suma oddziaływań na siedlisko przyrodnicze oraz na jego typowe gatunki, które mogą mieć wpływ na jego długofalowe rozmieszczenie, strukturę i funkcje oraz na długoterminowe przetrwanie jego typowych gatunków w obrębie terytorium, o którym mowa w art. 2 Dyrektywy Siedliskowej.

OGÓLNE INFORMACJE

Warunkiem przystąpienia do realizacji Pakietów 4. i 5. tzw. pakietów przyrodniczych w ramach programu rolnośrodowiskowego jest posiadanie przez rolnika dokumentacji przyrodniczej sporządzonej przez uprawnionego eksperta botanika lub ornitologa.

Dokumentacja przyrodnicza musi **zawierać charakterystykę** siedliska przyrodniczego lub siedliska lęgowego ptaków, sporządzoną na podstawie inwentaryzacji terenowej. Dokumentacja przyrodnicza musi zostać przygotowana zgodnie z przepisami rozporządzenia rolnośrodowiskowego oraz obowiązującą metodyką sporządzania dokumentacji przyrodniczych, do 5 czerwca w roku złożenia wniosku o płatność lub też do 31 grudnia w roku poprzedzającym rok złożenia wniosku o przyznanie płatności rolnośrodowiskowej w zakresie Pakietu 4. i/lub 5.

PODSTAWA PRAWNA

Zgodnie z przepisami **rozporządzenia MRiRW z dnia 26 lutego 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Program rolnośrodowiskowy” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013** (Dz. U. Nr 33, poz. 262 z późn. zm.)¹ (tzw. rozporządzenie rolnośrodowiskowe)

¹ Rozporządzenie MRiRW w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Program rolnośrodowiskowy” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 z dnia 30 września 2009 r. (Dz. U. Nr 161, poz. 1286), z dnia 15 marca 2010 r. (Dz. U. Nr 39 poz. 218), z dnia 6 maja 2010 r. (Dz. U. Nr 76, poz.500) i z dnia 10 marca 2011 r. (Dz. U. Nr 55, poz. 289)

od 2009 roku dokumentacja przyrodnicza jest załącznikiem do planu działalności rolnośrodowiskowej.

Płatność rolnośrodowiskowa w ramach tych pakietów jest przyznawana do **działek rolnych**:

1) użytkowanych jako trwale użytki zielone (TUZ), na których występują:

- a) siedliska lęgowe ptaków z gatunków wymienionych w załączniku nr 4 do rozporządzenia — w przypadku wariantów 4.1 i 5.1,
- b) zbiorowiska roślinne wykazujące cechy jednostek fitosocjologicznych i siedlisk przyrodniczych wymienione w załączniku nr 4 do rozporządzenia — w przypadku wariantów 2-9 Pakietów 4. i 5.;

2) na których występują typy siedlisk przyrodniczych wymienione w załączniku nr 4 do rozporządzenia — w przypadku wariantów 4.10/5.10 (co oznacza że nie muszą to być TUZ);

3) położonych:

- a) poza obszarem Natura 2000 w rozumieniu przepisów o ochronie przyrody² — w przypadku Pakietu 4.,
- b) na obszarze Natura 2000 w rozumieniu przepisów o ochronie przyrody — w przypadku Pakietu 5.

Zgodnie z **rozporządzeniem MRiRW z dnia 7 maja 2008 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 - 2013, oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej** (Dz. U. Nr 89, poz. 545 z późn. zm.) od roku 2010 ekspert przyrodniczy obok sporządzania dokumentacji przyrodniczej jest także odpowiedzialny za sporządzenie części planu działalności rolnośrodowiskowej w zakresie Pakietów 4. i 5., co potwierdza swoim podpisem.

Przy sporządzaniu planu działalności rolnośrodowiskowej w zakresie Pakietów 4. i 5. bardzo ważna jest współpraca eksperta przyrodniczego z doradcą rolnośrodowiskowym. Jeśli przy przygotowaniu planu działalności rolnośrodowiskowej doradca odnalazł istotne braki lub błędy w zakresie Pakietów 4. i/lub 5, ekspert ma obowiązek uzupełnić dokumentację przyrodniczą. Elektroniczny formularz planu działalności rolnośrodowiskowej wraz z instrukcją jego wypełniania znajduje się na stronie internetowej Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (www.arimr.gov.pl).

PŁATNOŚĆ ROLNOŚRODOWISKOWA

Od roku 2010 rolnicy mogą ubiegać się o przyznanie płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, pomocy finansowej z tytułu wspierania gospodarowania na obszarach górskich oraz innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), płatności z tytułu realizacji przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt (PROW 2004-2006) oraz płatności rolnośrodowiskowej (PROW 2007-2013) **na jednym formularzu wniosku (dalej: „wspólny wniosek”)**

² **UWAGA:** Działki rolne położone na projektowanych obszarach Natura 2000 traktuje się jako działki uprawnione do płatności rolnośrodowiskowej w ramach Pakietu 5.

W celu sprawdzenia, czy działka rolna znajduje się w obszarze Natura 2000, można skorzystać z informacji dostępnych na stronie [www: http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/](http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/)

W 2011 roku, po raz pierwszy od chwili wstąpienia do Unii Europejskiej, polscy rolnicy będą mogli składać wnioski o przyznanie płatności również za pomocą formularza wniosku dostępnego na stronie internetowej Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Warunkiem złożenia wniosków o przyznanie płatności za pomocą ww. formularza, jest nadanie rolnikowi loginu i kodu dostępu do systemu teleinformatycznego Agencji. W tym celu trzeba będzie złożyć do kierownika biura powiatowego Agencji, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania lub siedzibę rolnika, za pośrednictwem polskiej placówki pocztowej operatora publicznego albo bezpośrednio w biurze powiatowym Agencji, wypełniony formularz o nadanie loginu i kodu dostępu, który będzie udostępniony na stronie internetowej www.arimr.gov.pl.

Płatność rolnośrodowiskowa jest przyznawana do faktycznego stanu użytkowania danej działki rolnej (niezależnie od ujęcia działki w ewidencji gruntów). W przypadku wątpliwości co do faktycznego stanu użytkowania ARiMR sprawdza między innymi:

- 1) historię wnioskowania na 5 lat wstecz np. w ramach płatności bezpośrednich,
- 2) obraz działek na ortofotomapie,
- 3) stan działek w trakcie wizji terenowej.

UWAGA: Rolnik, który w 2011 r. przystąpi po raz pierwszy do programu rolnośrodowiskowego w ramach PROW 2007-2013 nie będzie mógł na tej samej powierzchni działki rolnej realizować wariantów 2.3 i 2.4 (ekologiczne trwałe użytki zielone) z Pakietu 2. z wariantami Pakietów 4. lub 5.

DOKUMENTACJA PRZYRODNICZA

Dokumentacja przyrodnicza jest załącznikiem do planu działalności rolnośrodowiskowej i zawiera:

- część A - dane ogólne: zawiera zestawienie powierzchni działek, dla poszczególnych działek rolnych w obrębie działek ornitologicznych (RSO) oraz
 - dane osobowe rolnika;
 - dane osobowe eksperta;
- część B – dane szczegółowe: zawiera karty opisu poszczególnych działek ornitologicznych (RSO) wraz z wymogami użytkowania;
- załączniki:
 1. dokumentacja graficzna (szkice działek rolnych odpowiednio oznaczone - opisane w dalszej części metodyki - na podkładzie ortofotomapy z naniesionymi granicami działek ewidencyjnych);
 2. dokumentacja fotograficzna;

Dokumentacja przyrodnicza wraz z kompletem załączników opracowywana jest w wersji papierowej i elektronicznej (CD) na formularzu udostępnionym przez ARiMR. Ekspert podpisuje dokumentację przyrodniczą w wersji papierowej i parafuje każdą z jej stron.

Sporządzoną dokumentację przyrodniczą wraz z kompletem załączników ekspert przekazuje:

1. Rolnikowi wraz z wypełnioną częścią planu działalności rolnośrodowiskowej w zakresie pakietu 4 i/lub 5 – w wersji papierowej i elektronicznej (CD).
2. Doradcy rolnośrodowiskowemu wskazanemu przez rolnika wraz z wypełnioną częścią planu działalności rolnośrodowiskowej w zakresie pakietu 4 i/lub 5 – w wersji elektronicznej.
3. MRiRW – w wersji elektronicznej do 31 grudnia w roku, w którym sporządzona została dokumentacja wraz z oświadczeniami (ich wzory znajdują się w dalszej części metodyki) podpisanymi odpowiednio przez rolnika i eksperta.

Jeżeli dane zawarte w dokumentacji przyrodniczej w trakcie trwania zobowiązania rolnośrodowiskowego ulegną zmianie (szczegółowe wyjaśnienia w punkcie „Zmiany do dokumentacji przyrodniczej ornitologicznej” - ekspert ma obowiązek nanieść odpowiednie zmiany i przesłać je do wszystkich ww. osób i instytucji.

NAJWAŻNIEJSZE TERMINY OBOWIĄZUJĄCE W PROGRAMIE ROLNOŚRODOWISKOWYM

1. Rolnik realizuje zobowiązanie rolnośrodowiskowe **od 15 marca** w roku, w którym złożył pierwszy wniosek o przyznanie płatności rolnośrodowiskowej w cyklu pięcioletnim, czyli do 14 marca³.
2. Rolnik składa wniosek do ARiMR o przyznanie płatności rolnośrodowiskowej w **terminie od 15 marca do 16 maja w 2011 r.**
3. Ekspert przesyła dokumentację przyrodniczą w wersji elektronicznej do MRiRW wraz z papierową wersją oświadczeń **do dnia 31 grudnia roku, którym sporządzono dokumentację przyrodniczą.**

³ Wyjątek stanowią beneficjenci programu rolnośrodowiskowego, którzy rozpoczęli jego realizację w roku 2008 i 2009. Ich pięcioletnie zobowiązanie zakończy się ostatniego dnia lutego.

Wzory oświadczeń, które ekspert przesyła w wersji papierowej wraz z dokumentacją do MRiRW:

.....
IMIĘ I NAZWISKO ROLNIKA (wpisane czytelnie)

Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych na potrzeby programu rolnośrodowiskowego, zgodnie z Ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926 z późn. zm.) oraz na prowadzenie badań monitoringowych na terenie mojego gospodarstwa.

.....
*Data i podpis rolnika**

*Oświadczam, że informacje zawarte w dokumentacji przyrodniczej przedstawiające wyniki inwentaryzacji przyrodniczej są zgodne z wymaganiami jej przeprowadzania na potrzeby programu rolnośrodowiskowego oraz zgodne z moją najlepszą wiedzą, a szczegółowe zalecenia odnośnie sposobu gospodarowania są zgodne z planem lub celami ochrony obszaru**, na którym będą realizowane.*

.....
Data i podpis eksperta

** W przypadku podpisania oświadczenia przez osobę upoważnioną należy także do oświadczenia dołączyć kopię upoważnienia, natomiast w przypadku firm, organizacji pozarządowych, parafii itp. należy podpis opatrzyć pieczętką.*

***jeśli dana działka nie leży na obszarze chronionym złożony podpis odnosi się jedynie do części pierwszej oświadczenia*

METODYKA WYZNACZANIA DZIAŁEK ORNITOLOGICZNYCH (RSO) ORAZ DZIAŁEK ROLNYCH

Ekspert ma obowiązek wyznaczyć działki RSO oraz w ramach tych działek wyznaczyć działki rolne, które rolnik będzie deklarował we wniosku o płatność⁴.

Pierwszym etapem inwentaryzacji ornitologicznej, poprzedzonej sprawdzeniem czy dana powierzchnia spełnia wymogi kwalifikujące ją jako TUZ (Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1120/2009) jest podział użytków zielonych na wyodrębnione **powierzchnie jednolite** pod względem obszaru stanowiącego siedlisko lęgowe, z dopuszczeniem zróżnicowania roślinności i warunków wodnych w obrębie działek ornitologicznych jeżeli mozaika różnych siedlisk stanowi w całości obszar lęgowy danego gatunku ptaka.

Powierzchnia, na której potwierdzono jednolitość oraz występowanie określonych gatunków ptaków, jest określana mianem „**działki RSO**” (**działka ornitologiczna**). Każdej powierzchni jednolitej (potencjalnej działce RSO) nadaje się symbol numeryczny np.: RSO 1, RSO 2, itd.

Działka RSO może być częścią działki ewidencyjnej, może być tożsama z działką ewidencyjną albo może łączyć w sobie całe działki ewidencyjne lub ich części, wchodzące w skład jednego gospodarstwa rolnego.

Ponieważ płatność rolnośrodowiskowa jest przyznawana do działek rolnych zdefiniowanych jako powierzchnia z jednolitą grupą upraw (czyli o tej samej stawce płatności) to po wyznaczeniu działek RSO ekspert wyznacza w ich obrębie działki rolne⁵. Wyznaczonym działkom rolnym w ramach jednej RSO nadaje się symbole np. A, B, C itd. Działka rolna może być częścią działki RSO, może być tożsama z działką RSO ale nigdy nie może być od niej większa. Działka RSO może nie być tożsama z działką rolną np. ze względu na występowanie elementów tj. szersze niż 2 m elementy liniowe, działki innego rolnika itp. wtedy ekspert wyznacza w ramach RSO działki rolne.

Minimalna powierzchnia działki rolnej zgłaszanej do płatności rolnośrodowiskowej wynosi 0,1 ha. Maksymalna powierzchnia nie jest ograniczona pod warunkiem zachowania jednolitości powierzchni. W przypadku RSO powierzchnia działki powinna być również adekwatna do liczebności populacji lęgowej gatunków kwalifikujących do wariantów 4.1/5.1. Stwierdzenie jednego terytorium lęgowego stanowi podstawę do zakwalifikowania powierzchni nie większej niż 10 ha.

Do powierzchni działek RSO, do których będzie przyznana płatność mają zastosowanie przepisy:

- rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie *minimalnych norm* (Dz. U. Nr 39 poz. 211),
- rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 marca 2007 r. w sprawie *określenia całkowitej szerokości obiektów stanowiących element dobrej kultury rolnej upraw lub użytkowania ziemi* (Dz. U. Nr 46 poz. 307),

⁴ Od 2010 r. – tzw. wspólny wniosek o przyznanie płatności, w skład którego dla beneficjentów programu rolnośrodowiskowego wchodzi także „deklaracja pakietów rolnośrodowiskowych dla PROW 2007-2013”

⁵ W Instrukcji wypełniania wniosku o przyznanie płatności podano szczegółowe wytyczne co do sposobu określania działki rolnej.

- wytyczne ARiMR dotyczące zasad wydzielania działek rolnych (zapisane m.in. w instrukcji oraz w szczegółowej instrukcji wypełniania wniosku o przyznanie płatności na rok 2011).

Niejednorodności

Jako niejednorodność w granicach wyznaczonych działek RSO, wliczaną do powierzchni działki rolnej należy traktować całkowitą powierzchnię zadrzewień, zakrzaczeń oraz otwarte lustro wody (oczka wodne) o sumarycznej powierzchni do 100 m² oraz struktury nieużytkowane rolniczo o szerokości nie przekraczającej 2 m (np. drogi, rowy i itp.).

Do niejednorodności w granicach wyznaczonych działek rolnych (a także RSO) nie mogą być włączane struktury nieużytkowane rolniczo o szerokości przekraczającej 2 m (np. drogi, rowy itp.) lub o sumarycznej powierzchni większej niż 100 m² (np. oczka wodne, zakrzaczenia itp.)⁶.

Powierzchnia powyższych niejednorodności może zostać włączona w granice (obrys) działki RSO natomiast nie może ona zostać wliczona do powierzchni działki RSO. W związku z powyższym nie może ona zostać zgłoszona we wniosku o przyznanie płatności rolnośrodowiskowej.

UWAGA: W przypadku gdy działki rolne kwalifikujące się do jednego wariantu spełniają kryterium jednorodności jednak są oddzielone od siebie działką należącą do innego rolnika (jeżeli nie jest to ciek, rów lub droga), działką nieużytkowaną lub działką nie kwalifikującą się do tego wariantu (np. działka obsiana zbożem), ekspert przyrodniczy wydzielił dwie osobne działki RSO.

Wydzielenie granic oraz określenie powierzchni działek RSO oraz działek rolnych

Wydzielone działki RSO oraz działki rolne zaznacza się na wydruku ortofotomapy z naniesionymi działkami ewidencyjnymi.

W celu umożliwienia rolnikowi użytkującemu działkę, odtworzenia przebiegu granicy działki RSO oraz działek rolnych, **przy wyznaczaniu granic tych działek zaleca się generalizację ich przebiegu z wykorzystaniem elementów krajobrazu ułatwiających lokalizację w terenie.** W szczególności należy zwrócić uwagę na generalizację granic rozdzielających działki RSO, znacząco różniące się wymogami użytkowania.

Ponieważ płatność rolnośrodowiskowa przyznawana jest do powierzchni nie mniejszej niż 0,1 ha - w przypadku wydzielania lub RSO na działce rolnej, na której dotychczas realizowany był pakiet 3., nie należy zostawiać powierzchni mniejszej od 0,1 ha, gdyż rolnikowi nie zostanie przyznana płatność to pakietu 3, a więc zmuszony będzie zwrócić pobrane wcześniej płatności do tej powierzchni.

UWAGA: Przy ustalaniu wysokości płatności rolnośrodowiskowej przysługującej do działek rolnych, uwzględnia się powierzchnię tych działek nie większą jednak niż maksymalny kwalifikowany obszar tzw. powierzchnię ewidencyjno-gospodarczą PEG. Ekspert ma możliwość uzyskania od rolnika mapy z informacjami dotyczącymi powierzchni

⁶ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie minimalnych norm (Dz. U. Nr 39 poz. 211),

ewidencyjno - gospodarczej (tzw. PEG), z której może odczytać wielkość powierzchni i granice działek rolnych wchodzących w skład RSO (rolnik uzyskuje taką mapę od ARiMR o ile uczestniczy w systemie płatności bezpośrednich lub nie wnioskował o płatności bezpośrednie jednak w roku poprzednim złożył wniosek w ramach programu rolnośrodowiskowego; rolnik może wystąpić do ARiMR o taką mapę na prośbę eksperta przyrodniczego).

WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA DOKUMENTACJI PRZYRODNICZEJ ORNITOLOGICZNEJ

Dokumentacja przyrodnicza ornitologiczna (na potrzeby wariantów 4.1. i 5.1.) określa siedliska lęgowe 10 gatunków ptaków gniazdujących na trwałych użytkach zielonych, zagrożonych wyginięciem w skali Polski i Europy określonych w metodyce jako gatunki kluczowe tj.: błotniak łąkowy (*Circus pygargus*), derkacz (*Crex crex*), czajka (*Vanellus vanellus*), biegus zmienny (*Calidris alpina schinzii*), kszczyk (*Gallinago gallinago*), dubelt (*Gallinago media*), rycyk (*Limosa limosa*), kulik wielki (*Numenius arquata*), krwawodziób (*Tringa totanus*), wodniczka (*Acrocephalus paludicola*) oraz szczegółowe wskazania, co do sposobu gospodarowania na tym terenie, które zapewnią zachowanie siedliska tych ptaków we właściwym stanie ochrony.

Inwentaryzacja terenowa

Polega na wyszukaniu kluczowych gatunków ptaków lęgowych

Dla każdej wydzielonej działki RSO należy określić:

- położenie w terenie
- wysokość n.p.m.;
- rzeźbę terenu
- ekspozycję zbocza (jeżeli dotyczy);
- warunki wodne (w tym ich zmienność oraz sposób zasilania w wodę);
- urządzenia wodne;
- typ podłoża;
- gatunki ekspansywne roślin zielnych (jeżeli dotyczy);
- gatunki krzewów i podrostów drzew (jeżeli dotyczy).

Następnie, na wydzielonych RSO inwentaryzuje się ptaki należące do 10 gatunków kluczowych (gatunki, których ochronie ma służyć pakiet).

Ponadto dla realizacji monitoringu efektywności przyrodniczej programu rolnośrodowiskowego na każdej wydzielonej RSO należy wykonać jednorazowe liczenie punktowe wszystkich gatunków ptaków.

Dla liczenia monitoringowego stosuje się elementy metody punktowej. Cenzus należy wykonać z punktu znajdującego się w centrum RSO w ciągu jednej z kontroli terenowych. Czas trwania - 10 min liczenia na każdej działce RSO – z zaznaczeniem punktu i godziny wykonania liczeń. Należy notować wszystkie gatunki ptaków stwierdzone w czasie liczenia w promieniu 100m od obserwatora. Notuje się wszystkie osobniki, bez rozróżniania płci, par itp. Na formularzu dokumentacji ornitologicznej (pkt. 6 w części B) podaje się sumę osobników

oraz określa czy dany gatunek jest lęgowy na tym kwadracie czy też tylko żerujący, odpoczywający itp. (tj. niełgowy).

Do inwentaryzacji ptaków kluczowych stosuje się elementy przyjętej w ornitologii - metody kartograficznej. Metoda ta polega na nanoszeniu na ortofotomapie (załącznik graficzny do dokumentacji przyrodniczej) miejsc obserwacji poszczególnych gatunków ptaków wraz z informacją o obserwowanych ich zachowaniach świadczących o kryterium lęgowości. Działkę penetruje się zwykle pasami, notując podczas każdego przejścia ptaki w pasie po 250 m po obu stronach. Do celów dokumentacji ornitologicznej niezbędne jest oszacowanie liczebności populacji lęgowej kluczowych gatunków oraz określenie przestrzennego położenia zajętych terytoriów na tyle ile umożliwia to dwukrotna kontrola terenu. W przypadku wysokich zagęszczeń lub kolonijnego gniazdowania dopuszcza się obrysowanie takich obszarów z podaniem orientacyjnej liczby par lęgowych. Na podstawie wyników wszystkich kontroli, ekspert sporządza mapę występowania gatunków kluczowych (podkładem jest opisany poniżej załącznik graficzny dokumentacji przyrodniczej czyli ortofotomapa obejmująca ten obszar gospodarstwa, na którym wyznaczono działki RSO). Pozwala to zidentyfikować miejsca szczególnie istotne dla poszczególnych gatunków oraz poprawnie określić niezbędne zalecenia ochronne.

Kody zachowań i kryteria lęgowości przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Kryteria lęgowości ptaków w oparciu o obserwowane zachowanie

Kryterium	Symbol	Kategoria
pojedyncze ptaki obserwowane w okresie i siedlisku lęgowym	o	gniazdowanie możliwe (A)
jednorazowa obserwacja śpiewającego samca lub tokujących ptaków	s	
para ptaków obserwowana w okresie i siedlisku lęgowym	p	gniazdowanie prawdopodobne (B)
zajęte terytorium lęgowe	te	
kopulacja, toki	kt	
odwiedzanie miejsca nadającego się na gniazdo	om	
Niepokój sugerujący bliskość gniazda	np	
Budowa gniazda	bu	
odwodzenie od gniazda lub młodych	uda	gniazdowanie pewne (C)
gniazdo nowe lub skorupy jaj z danego roku	gns	
młode zagniazdowniki nielotne lub słabo lotne albo podloty gniazdowników poza gniazdem	mło	
gniazdo wysiadywane	wys	
ptaki z pokarmem lub odchodami piskląt	pod*	
gniazdo z jajami	jaj	
gniazdo z pisklętami	pis	

*w przypadku błotniaka łąkowego kategoria „pod” dotyczy wyłącznie obserwacji znoszenia pokarmu na teren działki objętej ekspertyzą - karmienie samicy lub piskląt. W innych przypadkach obserwacje ptaka z pokarmem należy traktować jako gniazdowanie prawdopodobne.

Kontrole ornitologiczne dla ekspertyzy przekazywanej rolnikom w roku jej wykonania są wykonywane w okresie pomiędzy **1 kwietnia a 31 maja**. Dla ekspertyzy przekazywanej rolnikom w roku poprzedzającego rok zgłoszenia danej powierzchni do programu

rolnośrodowiskowego kontrole ornitologiczne są wykonywane pomiędzy **1 kwietnia i 10 lipca**.

Należy odnotować daty (dzień/miesiąc/rok) i godziny prowadzenia obserwacji. Każda działka ornitologiczna (RSO) musi być skontrolowana co **najmniej dwukrotnie**. **Kontrole ornitologiczne nie mogą być prowadzone częściej niż co 2 tygodnie**. Każda działka RSO musi być obligatoryjnie skontrolowana co najmniej dwa razy, za wyjątkiem sytuacji, kiedy stwierdzono gatunek kluczowy w kategorii C. Jednorazowe odnotowanie gniazdowania pewnego daje podstawę zakwalifikowania działki RSO do pakietu ptasiego.

Maksymalna liczba kontroli w tym okresie nie jest ograniczona. Minimalna liczba kontroli wynika z fenologii lęgów, okresów najwyższej aktywności poszczególnych gatunków oraz kryteriów kwalifikujących działkę RSO do wariantu ptasiego.

W przypadku ekspertyz wykonywanych w roku złożenia wniosku przez rolnika, pierwsze liczenie derkacza i wodniczki powinno być wykonane w środkowej pentadzie maja, to jest w okresie 13-17.05. Drugie liczenie - ostatnia pentada maja (27-31.V). Przełom maja i czerwca jest szczytem aktywności głosowej tych gatunków związanym z pierwszym lęgiem. Pierwsza kontrola umożliwia wykrycie występowania wodniczki i derkacza na badanych powierzchniach, jednak stwierdzenie tylko w tym liczeniu może dotyczyć ptaków niełęgowych. Natomiast dwa stwierdzenia wodniczki i derkacza na działce w okresie wykonywania ekspertyzy wskazuje na związek z terenem i rewirem gatunkowym i przez to prawdopodobieństwo lęgu w obrębie działki.

W przypadku ekspertyz wykonywanych w roku poprzedzającym złożenie wniosku, zalecane jest wykonanie trzeciego liczenia derkacza i wodniczki w okresie 25 VI – 10 VII. Terminy są związane ze szczytami aktywności głosowej ww. gatunków.

Dopuszczalne jest wykonanie dodatkowej kontroli, w terminie do 15 sierpnia. Kontrola taka może zakwalifikować dane RSO do pakietu ptasiego, tylko w przypadku stwierdzenia i udokumentowania lęgów błotniaka łąkowego. Dokumentacja fotograficzna lęgu powinna być w takim przypadku załączona razem z innymi zdjęciami z danego RSO.

Ekspert powinien mieć pewność, że wykonana inwentaryzacja pozwoli wykryć w granicach działki RSO wszystkie gatunki kluczowe oraz oszacować ich liczebność (zwłaszcza jeżeli obserwowano gatunki w kategorii niższej niż gniazdowanie pewne).

Dla większości gatunków kontrole odbywają się w godzinach porannych - 5.00 – 7.00 lecz nie później niż godz. 9.00. Liczeń kszyka, dubelta i wodniczki dokonuje się o zmierzchu - w godzinach 20.00 – 22.00, a derkacza w godzinach nocnych – 22.00-5.00 W godzinach tych jest największa aktywność głosowa poszczególnych gatunków i w związku z tym największe prawdopodobieństwo ich stwierdzenia. Niemniej jednak, stwierdzenie tych ptaków w innych godzinach również kwalifikują daną działkę do płatności.

Obserwacje 10 gatunków kluczowych zaznacza się także wówczas, gdy miały miejsce poza badaną działką RSO, jednak w pasie nie bardziej odległym niż 250 m od jej granic i jednocześnie w takim samym środowisku, jak badana działka. Wówczas miejsca takich obserwacji zaznacza się na mapie przez wyrysowanie strzałki wskazującej kierunek do obserwacji i wpisanie odległości w metrach pomiędzy ekspertem, a obserwowanym ptakiem.

UWAGA: Do Komisji Faunistycznej, należy zgłosić stwierdzone lęgi następujących gatunków ptaków: biegusa zmiennego, bataliona, brodzca pławnego, sowy błotnej, kraski, pliszki cytrynowej oraz lęgi poza Bagnami Biebrzańskimi dubelta.
<http://www.komisjafaunistyczna.pl/>

W trakcie wykonywania inwentaryzacji ekspert jest zobowiązany do sporządzenia dokumentacji fotograficznej w celu udokumentowania fizjonomii roślinności działki RSO (siedliska ptaków). Szczegółowe informacje nt. fotografii znajdują się w dalszej części metodyki.

Opis działki RSO uzupełnia się o dostrzeżone podczas wykonywania kontroli ornitologicznych, cenne elementy przyrodnicze, np. informacje o występowaniu chronionych gatunków roślin, grzybów lub zwierząt.

Kwalifikacja do wariantu ptasiego

Dla opisanej w podany wyżej sposób działki RSO, ekspert stwierdza jej kwalifikowalność do zastosowania wariantu 4.1. lub 5.1. lub stwierdza brak podstaw do jego zastosowania.

Podstawą zakwalifikowania działki RSO do wariantu ptasiego jest udokumentowanie spełnienia, co najmniej jednego z poniższych kryteriów:

1. jednorazowe stwierdzenie w granicach inwentaryzowanej działki jednego z 10 gatunków kluczowych w kategorii gniazdowanie pewne;
2. co najmniej dwukrotne, w odstępie czasu nie krótszym niż 14 dni, stwierdzenie w granicach inwentaryzowanej działki jednego z 10 gatunków kluczowych w kategorii niższej niż gniazdowanie pewne;
3. stwierdzenie gniazdowania pewnego, gatunku kluczowego poza granicami inwentaryzowanej działki, ale nie dalej niż 250 m

Ekspert powinien wskazać rolnikowi te gatunki, które zdecydowały o kwalifikowalności powierzchni do wariantu i kluczowe cechy siedliska dla tych gatunków.

Wymogi użytkowania

W dokumentacji przyrodniczej obligatoryjnie należy przedstawić wszystkie wskazane w rozporządzeniu rolnośrodowiskowym wymogi dla proponowanego dla danej powierzchni pakietu i wariantu.

Ponadto, należy sformułować:

- uszczegółowienia zadań związanych z wdrażaniem wskazanego wariantu, a wynikających z rozporządzenia rolnośrodowiskowego (np. czy stosować wypas czy koszenie czy kośno-pastwiskowy sposób użytkowania jeżeli jest taka alternatywa);
- dodatkowe zalecenia dotyczące zachowania stwierdzonego siedliska przyrodniczego i jego typowych gatunków (np. ograniczenia co do stosunków wodnych).

Należy pamiętać, że wymogi odnoszą się do każdej działki rolnej wchodzącej w skład wyznaczonej działki RSO.

Przy formułowaniu zaleceń i uszczegółowień zadań, ekspert kieruje się w szczególności:

- wymogami ekologicznymi stwierdzonych gatunków ptaków (koniecznością zachowania ich populacji we właściwym stanie ochrony);

- koniecznością ograniczenia rozwoju niepożądanych ekspansywnych gatunków roślin.

W przypadku, jeśli ekspert dopuszcza wypas, to ma on obowiązek odnieść się do wymogów związanych z dopuszczalną obsadą, obciążeniem i terminem wypasu, które mają na celu ochronę danego siedliska łąkowego. Jeśli ekspert nie dopuszcza wypasu, wówczas konieczne jest zamieszczenie takiej informacji.

W przypadku zdominowania runi łąkowej przez gatunki obce lub ekspansywne należy zaplanować zabiegi mające na celu ograniczenie wkraczanie tych gatunków.

W planie działalności rolnośrodowiskowej ekspert przyrodniczy zamieszcza informacje dotyczące planu wypasu (maksymalna obsada, obciążenie i terminy) oraz informacje na temat ewentualnej konieczności zastosowania nawożenia, wapnowania i selektywnych mazaczy herbicydowych.

Uszczegółowienia, zalecenia i zastrzeżenia w zakresie użytkowania

Ekspert ma prawo uszczegółowić wymogi przedstawione w rozporządzeniu rolnośrodowiskowym lub wprowadzić dodatkowe zalecenia w odniesieniu do sposobu użytkowania na cennych przyrodniczo siedliskach łąkowych pod warunkiem, że nie zmienia/nie wykracza poza założenia określone w rozporządzeniu rolnośrodowiskowym.

Przykłady:

- **Uszczegółowienie** – określenie terminu pokosu w przypadku wariantu 4.1 od 1 sierpnia do 30 sierpnia (rozporządzenie określa termin koszenia od 1 sierpnia do 30 września) - ekspert dla tego przypadku nie może więc wskazać terminu pokosu – np. od 10 lipca do 15 października;
- **Zalecenie** - ekspert może zalecić wykaszanie rowu melioracyjnego/wstawienie zastawek. W tym przypadku musi wcześniej uzgodnić to z prawnym właścicielem tego rowu np. spółką wodną. Ważne jest poinformowanie rolnika o obowiązku uzyskania odpowiednich zezwoleń na wykonanie zaleceń w przypadku, gdy są wymagane oraz upewnieniu się, że nie stoją one w sprzeczności z innymi obowiązującymi przepisami.
- **Zastrzeżenie wymogów**, a więc wskazanie wymogów innych – czasem sprzecznych z wymogami określonymi w rozporządzeniu rolnośrodowiskowym może dotyczyć jedynie działek RSO znajdujących się na obszarach chronionych.

W przypadku dokumentacji przyrodniczych sporządzonych dla terenu znajdującego się na obszarze chronionym wymogi użytkowania muszą być obowiązkowo oparte na zapisach planu ochrony, planów zadań ochronnych celów ochrony lub zarządzeń dyrektorów parków narodowych. **Wymogi planów ochrony, planów zadań ochronnych, cele ochrony oraz zarządzenia dyrektorów parków narodowych są nadrzędne w stosunku do wymogów programu rolnośrodowiskowego.** W takim przypadku rolnik wdraża i uzyskuje płatność za dany wariant rolnośrodowiskowy stosując wymogi zgodne z planem ochrony, planem zadań ochronnych lub celami ochrony. W takiej sytuacji ekspert jest zobligowany do wskazania w dokumentacji uzasadnienia, że wymogi rozporządzenia zostały zmienione ze względu na zapisy planu, cele ochrony lub zarządzenia dyrektora parku narodowego.

Załączniki do dokumentacji przyrodniczej ornitologicznej

1. Dokumentacja fotograficzna (wytyczne techniczne)

Dla każdej działki RSO ekspert wykonuje co najmniej 3 zdjęcia obrazujące siedlisko łąkowe. Zdjęcia powinny obejmować możliwie największą przestrzeń oraz charakterystyczne elementy krajobrazu lub stały punkt odniesienia, umożliwiający jednoznaczną identyfikację działki w terenie.

Niedopuszczalne jest by fotografie były wykonywane w warunkach uniemożliwiających ich identyfikację np. po skoszeniu działki lub kiedy rośliny znajdują się pod okrywą śnieżną.

Zdjęcia powinny być opisane w oddzielnym pliku .doc lub .pdf. Zdjęcia powinny być wydrukowane jedynie w wersji czarno-białej dla rolnika. Kopie fotografii dla innych podmiotów (doradcy, RDOŚ) przekazywane są na CD w odrębnych plikach w formacie JPG. Nazwa pliku (bez polskich liter) powinna określać, co przedstawia fotografia np.:

RS001 widok ogolny.jpg

Liczba i tematyka zamieszczonych fotografii powinny być zgodne z metodyką sporządzania dokumentacji.

Fotografie powinny być wykonywane z taką rozdzielczością, która zapewni jednoznaczną ocenę przedstawionego na nich siedliska oraz gatunków roślin.

Format fotografii: wydruk czarnobiały **lub kolorowy** o wymiarach 9 x 13 cm

Nośnik zawierający dokumentację fotograficzną powinien być opisany z podaniem:

- Imienia i nazwiska eksperta (autora fotografii)
- Numeru identyfikacyjnego gospodarstwa oraz imienia i nazwiska rolnika
- Daty sporządzenia ekspertyzy

Elementy krajobrazu rolniczego nieużytkowane rolniczo stanowiące ostoje dzikiej przyrody, które rolnik ma obowiązek utrzymać w okresie realizacji programu rolnośrodowiskowego (po 1 zdjęciu każdego elementu)

2. Szkice działek rolnych (załącznik graficzny)

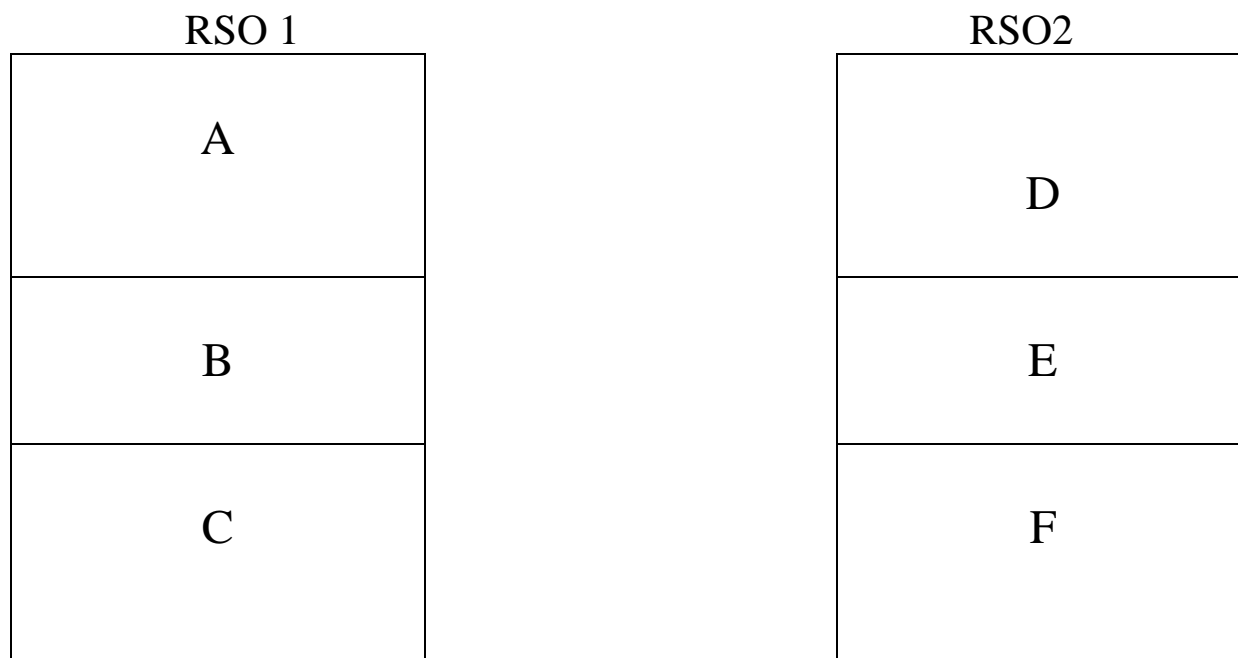
Szkice należy wykonać obowiązkowo na podkładzie ortofotomapy z naniesionymi granicami i numerami działek ewidencyjnych (podkład ortofotomapy powinien obejmować ten obszar gospodarstwa na którym wyznaczono działki RSO). Powinny być one dołączone zarówno do elektronicznej, jak i papierowej wersji dokumentacji.

Na szkicu należy zamieścić:

1. kierunek północy;
2. podziałkę skali;
3. podstawową, czytelną legendę;
4. granice i oznaczenia poszczególnych działek rolnych (A, B, C itp., zgodne z oznaczeniami, które rolnik wpisze we wniosku o przyznanie płatności); każda działka rolna (dla wszystkich wyznaczonych RSO) w granicach gospodarstwa jednego rolnika musi być oznaczona inną literą alfabetu (Rys. 3);
5. granice i oznaczenia poszczególnych działek ornitologicznych (RSO 1, RSO 2 itp.)
6. powierzchnie przeznaczone do pozostawienia bez koszenia w poszczególnych latach;
7. oznaczenia miejsc obserwacji poszczególnych gatunków ptaków (tylko w przypadku kategorii C);
8. naniesienie lokalizacji punktu kontrolnego, gdzie zostało wykonane 10-minutowe liczenie ptaków;
9. naniesienie lokalizacji punktu odniesienia, dla którego podane są współrzędne geograficzne;
10. tzw. elementy krajobrazu rolniczego nieużytkowane rolniczo stanowiące ostoje dzikiej przyrody (kamieńce, starorzecza, oczka wodne itp.);

Oznaczenia na mapie powinny być maksymalnie czytelne!

Rys. 3. Sposób oznaczania działek rolnych w ramach przykładowych działek RSO w granicach gospodarstwa jednego rolnika.

Zmiany do dokumentacji przyrodniczej ornitologicznej

Zmiany do dokumentacji należy wprowadzać na formularzu dokumentacji. Muszą one zawierać:

1. stronę tytułową z informacją, że jest to zmiana do określonej dokumentacji przyrodniczej siedliskowej oraz danymi rolnika;
2. punkty od 1 do 6 - część A dokumentacji: data wykonania zmiany, dane eksperta, położenie gospodarstwa na obszarze chronionym, zestawienie wszystkich działek rolnych i wariantów objętych dokumentacją;
3. wszystkie tabele dokumentacji, których dotyczy zmiana;
4. wyjaśnienie przyczyn wprowadzania zmiany.

Powyższe karty do zmienianej dokumentacji muszą być parafowane na każdej stronie przez eksperta, a dodatkowo na stronie tytułowej znajdować się muszą podpisy rolnika i eksperta.

Zmienione karty dokumentacji należy przesłać:

1. rolnikowi;
2. doradcy rolnośrodowiskowemu;
3. MRiRW.

Należy pamiętać, że zmiany wniesione do dokumentacji przyrodniczej skutkują zmianami w planie działalności rolnośrodowiskowej.

Informacje dodatkowe

Jeżeli działka rolna jest użytkowana w Pakiecie 4. lub 5. zgodnie z wymogami pakietu to niezależnie od pozostawienia corocznie określonego procenta niekoszonej powierzchni działki rolnej, **rolnikowi przysługuje płatność obszarowa na całą powierzchnię działki rolnej**. Warunki otrzymania płatności w ramach wsparcia bezpośredniego uregulowane są w odrębnych przepisach.